

در ثای دیپلمات کف میدان

شهید امیر عبداللهیان؛ تجلی هماهنگی میدان و دیپلماسی

✍️ **[عبدالباسط انصاری]** عنوان شهید پیش از نام معدود افرادی در جایگاه‌های دیپلماتیک قرار گرفته است. معمولا تصویری که از دیپلمات‌ها وجود دارد، چهره‌هایی سیاسی با پرستیژ رسمی و ژست‌های خاص است که کمتر در کف صحنه بحران‌ها حاضرند و غالباً در سازمان‌های بین‌المللی و پست میزهای مذاکره دیده می‌شوند. دکتر حسین امیرعبداللهیان اما این تصویر را بر هم زد. امیرعبداللهیان از دیپلمات‌هایی بود که از سطوح پایین وزارت خارجه با تحصیلات مرتبط و عالییه فعالیت خود را آغاز کرد، و به مرور نقش فعالی در روابط ایران و اعراب و اثرگذاری بر تحولات منطقه‌ای و تقویت محور مقاومت ایفا کرد. کار در حوزه کشورهای عربی، خلیج فارس و معاونت حوزه عربی و آفریقایی وزارت خارجه و سپس تصدی سمت وزیر امور خارجه به‌مدت حدودا سه دهه، وی را به مهرهای صاحب‌نظر و اثرگذار در حوزه خاورمیانه، کشورهای عربی و سیاست خارجی ایران تبدیل کرد. در ادامه نگاهی به کارنامه شهید امیرعبداللهیان خواهیم داشت:

آغاز کارنامه درخشان امیرعبداللهیان

شهید امیرعبداللهیان فارغ التحصیل کارشناسی روابط دیپلماتیک در سال ۷۰، کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل در سال ۷۵ و سپس دکترای روابط بین‌الملل از دانشگاه تهران بود. پس از اتمام جنگ تحمیلی و تنش‌های میان جمهوری اسلامی با حکومت بعثی صدام، فعالیت دیپلماتیک در عراق از حساسیت ویژه‌ای برخوردار بود. از انتهای دهه ۶۰ و ابتدای دهه ۷۰ که روابط دو کشور از سر گرفته شد، نحوه تنظیم ارتباط دیپلماتیک با این کشور از دغدغه‌های مقامات کشورمان بود.

از اواسط دهه ۷۰ دکتر امیرعبداللهیان با حضور در جایگاه کارشناس و معاون سفارت جمهوری اسلامی در بغداد مسئولیت سنگینی بر عهده گرفت. بخش قابل توجهی از تبادل اسرا با عراق در این دوره رخ داد. مرحوم عبداللهیان سپس با قرار گرفتن در جایگاه حساس معاون مدیرکل خلیج‌فارس از سال ۱۳۸۱ تا سال ۱۳۸۶ و همزمان معاون نماینده ویژه وزیر خارجه در امور عراق پس از سقوط صدام و حمله آمریکا و همچنین رئیس ستاد ویژه عراق در وزارت خارجه، نقش مهمی در احیای نفوذ ایران در عراق و هدایت دیپلماسی کشور در سال‌های حساس و ابتدایی حمله آمریکا به عراق در دولت اصلاحات و دولت نهم ایفا کرد. حضور در بحرین به‌عنوان سفیر از سال ۸۶ تا ۸۹ و مدیرکلی وزارت خارجه در سال ۸۹ و معاون عربی و آفریقایی وزارت خارجه در دوران وزارت خارجه دکتر صالحی و دکتر ظریف ازجمله سمت‌های وی در حوزه کشورهای عربی و خلیج‌فارس بود. وی مدتی دستیار ویژه و مدیرکل بین‌الملل مجلس در دوران دکتر لاریجانی و سپس از سال ۱۴۰۰ نیز سکاندار وزارت خارجه جمهوری اسلامی شد.

کارشناس تمام عیار حوزه اعراب و خلیج فارس

یکی از برجسته‌ترین ادوار زندگی شهید امیرعبداللهیان، ایفای نقش مهم در قامت معاون حوزه عربی-آفریقایی وزارت خارجه در زمان انقلاب‌های کشورهای عربی موسوم به بیداری اسلامی در انتهای سال ۸۹ و ابتدای دهه ۹۰ بود. نقش پررنگ وی در تقویت جنبش‌های اسلامی و ضددیکتاتوری، تقویت گروه‌های مبارز شیعه و سنی و حمایت از مبارزات ملت‌های منطقه انکار ناشدنی است. روابط نزدیک شهید امیرعبداللهیان با شهید سلیمانی و تقویت نفوذ ایران و سپاه قدس در عراق پس از سقوط صدام نیز از دیگر نقاط درخشان کارنامه امیرعبداللهیان بود. نکته جالب و کمترشنیده شده درباره شهید امیرعبداللهیان نقش وی در هدایت مذاکرات سه‌جانبه ایران-آمریکا-عراق در سال ۸۶ در بغداد است که از معدود موارد ارتباط و مذاکرات مستقیم ایران و آمریکا تا پیش از ماجرای برجام و توافق هسته‌ای است. در آن مقطع مرحوم امیرعبداللهیان به‌عنوان سرپرست تیم مذاکره‌کننده ایرانی و کارشناس مسلط مسائل عراق، مانور قدرت بی‌سابقه‌ای در برابر تیم مذاکره‌کننده دولت جنایتکار بوش نشان داد. هر چند مذاکرات آن مقطع ناتمام ماند، اما رویکرد قاطع مرحوم امیرعبداللهیان در برابر آمریکایی‌ها، در نهایت منجر به افزایش نفوذ ایران در عراق و به مرور عقب راندن آمریکایی‌ها و کاهش قدرت آنان در عراق شد. علاوه بر آن مرحوم امیرعبداللهیان روابط نزدیکی با گروه‌های شیعه لبنانی و به‌طور خاص حزب‌الله لبنان نیز داشت و از دوستان نزدیک و ویژه حزب‌الله و از رابطان مهم و مؤثر ایران و این‌گروه بود.

کارنامه امیر عبداللهیان به روایت دوستان

با انتشار خبر شهادت دکتر امیرعبداللهیان، بسیاری از دیپلمات‌های پیشین وزارت امور خارجه به ابراز تأثر از این مسئله پرداخته و به بازخوانی کارنامه درخشان و سوابق ارزشمندوی در دستگاه دیپلماسی کشور پرداختند. از دکتر ظریف وزیر سابق امور خارجه، تا دکتر عراقچی معاون سابق وزارت خارجه و دبیر کنونی شورای راهبردی روابط خارجی، از دکتر حسین جابری انصاری تا دکتر پرویز اسماعیلی و دکتر رامین مهمانپرست دیپلمات‌های پیشین کشور.

خارجی، به کنش‌گری در حوزه سیاست خارجی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی پرداختند. روی کار آمدن دولت سیزدهم نیز حامل برخی عناصر جدید یا دست‌کم روایت‌های جدید از اصول مزبور بود. به‌گفته کارشناسان، سیاست خارجی دولت سیزدهم مبتنی بر گفتمان «انقلابی‌گرایی عملگرا» یا «چند جانبه‌گرایی عدالت‌محور» درنظر گرفته شد که عناصر اصلی آن را خنثی‌سازی و لغو تحریم، متوازن‌سازی روابط خارجی اقتصادی و سیاسی با اتکا به استراتژی نگاه به شرق و تعامل همسایگی بود. در عین حال مهم‌ترین خط سیاست خارجی دولت سیزدهم بر استراتژی «مقاومت» در منطقه متمرکز شد. انتخاب حسین امیرعبداللهیان به‌عنوان وزیر امور خارجه دولت سیزدهم با سال‌ها تجربه و فعالیت در حوزه منطقه و کشورهای حوزه خلیج‌فارس گویای این موضوع بود که ایران در سطح استراتژی، تاکتیک و راهوری سیاست تعیین شده جدی است.».

پیوستن ایران به شانگهای و بریکس

در ادامه مطلب ایسنا درباره گسترش روابط ایران با سازمان‌های بین‌المللی در سه سال اخیر نیز آمده است: «در دولت سیدابراهیم رئیسی، ایران به عضویت کامل سازمان همکاری شانگهای درآمد. ایران در سال ۲۰۰۵ به‌عنوان عضو ناظر به سازمان همکاری شانگهای پیوست و یک سال بعد برای عضویت کامل در این سازمان درخواست داد. این درخواست بحث‌های زیادی را در برداشت و سال‌ها با تأخیر مواجه شد اما سرانجام در بیست و یکمین اجلاسیه سران در سال ۲۰۲۱، با عضویت کامل ایران موافقت شد. ایران همچنین در این مدت، به عضویت بریکس درآمد. عضویت ایران در بریکس گروه کشورهای (برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی) رسماً از اول ژانویه ۲۰۲۴ آغاز شد. ناصر کنعانی سخنگوی وزارت امور خارجه ایران در این‌باره گفت که، این گروه با افزوده شدن اعضای جدید وزن و اهمیت جدیدی در معادلات بین‌المللی به‌دست آورده و این سازوکار چندجانبه نیز فرصت‌های بیشتری در حوزه مناسبات چندجانبه بین‌المللی در اختیار ایران قرار می‌دهد.

نقش شهید امیرعبداللهیان در بهبود روابط ایران با کشورهای منطقه

در بخش دیگری از مطلب ایسنا درباره کارنامه شهید امیرعبداللهیان آورده است: «همچنین ایران موفق شد روابط دیپلماتیک خود را با تعدادی از همسایگان عرب و کشورهای آفریقایی ازجمله عربستان سعودی، کویت، مصر، لیبی، سودان، جیبوتی و مالدیو از سر بگیرد که در سطح منطقه و بین‌الملل خبرساز شد. در ۱۹ اسفند ماه سال ۱۴۰۱ در پی دیدار شمخانی دبیر وقت شورای عالی امنیت ملی کشورمان و همتای سعودی خود در چین و گفت‌وگوهای فشرده، روابط دیپلماتیک ایران و عربستان سعودی از سرگرفته شد. ۶ ماه بعد از آن، حسین امیر عبداللهیان، وزیر خارجه جمهوری اسلامی ایران در جده با محمد بن سلمان ولیعهد و نخست‌وزیر عربستان سعودی دیدار کرد. این دیدار بالاترین درجه از ارتقای روابط بعد از ۷ سال قطع رابطه دو کشور بود.»

کاهش اثر تحریم‌ها در وزارت خارجه دولت سیزدهم

در ادامه مطلب ایسنا نیز درباره نقش وزارت خارجه امیرعبداللهیان در کاهش تأثیر تحریم‌ها آمده است: «با وجود اینکه دولت سیزدهم کام‌هایی را به سمت احیای برجام برداشت، اما اختلافات میان ایران و کشورهای عضو برجام و نیز با آمریکا بر سر جزئیات، فرصت بازگشت کامل به این توافق را تاکنون ایجاد نکرده است اما دولت و دستگاه سیاست خارجی در راستای خنثی‌سازی و لغو تحریم‌ها که همواره بر آن تأکید داشته است، مذاکرات و اقداماتی را به انجام رساند. یکی از این اقدامات که با همراهی کامل وزارت خارجه ایران انجام شد، تولید و فروش نفت خام ایران در بالاترین میزان خود بعد از سال ۱۳۹۷ بود. هم‌اکنون تولید نفت ایران ۳.۴ میلیون بشکه در روز است.»

تقویت محور مقاومت و حمایت پررنگ از مردم غزه

در انتهای مطلب ایسنا درباره نقش وزارت خارجه در سه سال اخیر در تقویت محور مقاومت و زمینه‌سازی برای افزایش تحرکات مقاومت فلسطین آمده است: «با توجه به حمایت‌های کامل و همه‌جانبه ایران از جبهه مقاومت در مناطق و کشورهای منطقه، بی‌سابقه‌ترین عملیات گسترده جبهه مقاومت فلسطین (حماس) علیه رژیم اسرائیل انجام شد. در پی عملیات طوفان الاقصی در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ نیروهای حماس برای مقابله با ادامه اشغالگری رژیم صهیونیستی، مناطقی از سرزمین‌های اشغالی را با راکت هدف قرار دادند و پس از آن به‌صورت زمینی وارد سرزمین‌های اشغالی شدند. گفته شد در پی این عملیات، بیش از ۱۴۰۰ اسرائیلی کشته و ۳۰۰۰ نفر از آنان زخمی شدند. این عملیات شکستی بی‌سابقه برای رژیم صهیونیستی ارزیابی شد. حسین امیرعبداللهیان در هفت ماه گذشته یکی از پرکارترین وزیران خارجه منطقه و دنیا بود که برای توقف جنگ در غزه و اجرای آتش بس به رایزنی و گفت‌وگو با همتایان خود پرداخت. وی دوران سختی را در این مدت داشت و به‌ویژه در رابطه باحمله رژیم اسرائیل به کنسولگری ایران در دمشق و عملیات وعده صادق.»

در مجموع می‌توان شهید امیرعبداللهیان را از دیپلمات‌های تربیت شده براساس مبانی انقلاب اسلامی، فردی متفکر در مسائل منطقه و وزنه‌ای مهم برای پیشبرد سیاست‌های منطقه و افزایش اقتدار جمهوری اسلامی؛ یاد کرد. فردی که در عین تسلط به مسائل بین‌المللی و منطقه‌ای اما، با بر هم زدن قواعد تشریفاتی و ژست‌های سیاسی، مانند یک سرباز کف میدان عمل می‌کرد و نقشی پررنگ در هماهنگی تحرکات میدانی و دیپلماتیک ایران در منطقه داشت و الحق لقب نزدیک‌کننده میدان و دیپلماسی برانزده وی بود. اخلاص بالا و دوستی و روابط نزدیک با شهدای مقاومت ازجمله شهید سلیمانی و شهید ابومهدی مهندس نیز سبب شد وی به آرزوی دیرین خود یعنی شهادت برسد.

یکی از برجسته‌ترین ادوار زندگی شهید امیرعبداللهیان، ایفای نقش مهم در قامت معاون حوزه عربی-آفریقایی وزارت خارجه در زمان انقلاب‌های کشورهای عربی موسوم به بیداری اسلامی در انتهای سال ۸۹ و ابتدای دهه ۹۰ بود. نقش پررنگ وی در تقویت جنبش‌های اسلامی و ضددیکتاتوری، تقویت گروه‌های مبارز شیعه و سنی و حمایت از مبارزات ملت‌های منطقه انکار ناشدنی است. روابط نزدیک شهید امیرعبداللهیان با شهید سلیمانی و تقویت نفوذ ایران و سپاه قدس در عراق پس از سقوط صدام نیز از دیگر نقاط درخشان کارنامه امیرعبداللهیان بود.